STEZKOU TRADIČNÍHO ŘEMESLA

Historie řemeslné výroby v Hrádku

Historia wytwórstwa rzemieślniczego w Gródku

Tradycje skoczowskiego rzemiosła

Tradice skočovského řemesla

SZLAKIEM TRADYCJI RZEMIEŚLNICZYCH

Historie řemeslné výroby v Hrádku

Úvod

Rozvoj řemesel a řemesla jako taková jsou součástí kulturního dědictví každého národa. Řemesla byla významným zdrojem obživy obyvatel už od raného středověku. Jednalo se o vysoce specializovanou činnost, která vyžadovala zručnost i určitou odbornost . Zkušenosti se přenášely z generace na generaci. Řada z těchto řemesel zanikla, některá se však zachovala. Dařilo se jim zejména ve městech, což můžeme na Těšínsku doložit jejich množstvím i pestrostí. Jedním z názorných příkladů je městečko Jablunkov, které bylo řemeslnictvím proslulé.

A právě Hrádek je s Jablunkovem úzce spjat. Předpokládá se, že Jablunkov stával kdysi na území Hrádku, v roce 1447 byl však vypálen a znovu postaven na současném území. Původnímu místu osídlení se říkalo Starý Jablunkov. Teprve v roce 1577 se v těšínském urbáři poprvé objevuje název Hrádek.

Historia wytwórstwa rzemieślniczego w Gródku

Wstęp

Rozwój rzemiosła oraz rzemiosła jako takie są częścią dziedzictwa kultury każdego narodu. Były istotnym źródłem utrzymania miejscowej ludności już od wczesnego średniowiecza. W ramach wyspecjalizowanej działalności, wymagającej zręczności i pewnej fachowości, doświadczenia związane z ich wykonywaniem przekazywane były z pokolenia na pokolenie. Wiele rzemiosł zanikło, niektóre zachowały się po dziś dzień. Sukces odnosiły zwłaszcza w miastach, czego dowodzi na Śląsku Cieszyńskim szeroka ich paleta i różnorodność. Typowym przykładem jest tutaj miasteczko Jabłonków, słynące z wytwórstwa rzemieślniczego.

Ściśle związany z Jabłonkowem jest właśnie Gródek. Zakłada się, iż pierwotny Jabłonków znajdował się na terenie dzisiejszego Gródka, w 1447 r. spłonął i został ponownie wybudowany w dzisiejszej lokalizacji. Pierwotne miejsce osiedlenia nazywane było Starym Jabłonkowem. Dopiero w roku 1577 po raz pierwszy pojawia się w cieszyńskim spisie miejscowości nazwa Gródek.

Historický kontext

Osídlení území Hrádku souvisí s kupeckou cestou, která vedla zalesněnou oblastí údolím řeky Olzy a překonávala jablunkovský průsmyk. Stezce se říkalo solná nebo měděná, to podle převládající suroviny, kterou kupci převáželi. Sůl se vozila z Wieliczky a měď ze slovenské části Uher. Tato obchodní trasa měla pro rozvoj osídlení nesmírný význam. V Hrádku je místo, kde kupci zastavovali, aby občerstvili koně vodou z potoka Kompařov. Dodnes se tomuto místu říká Na Solisku.

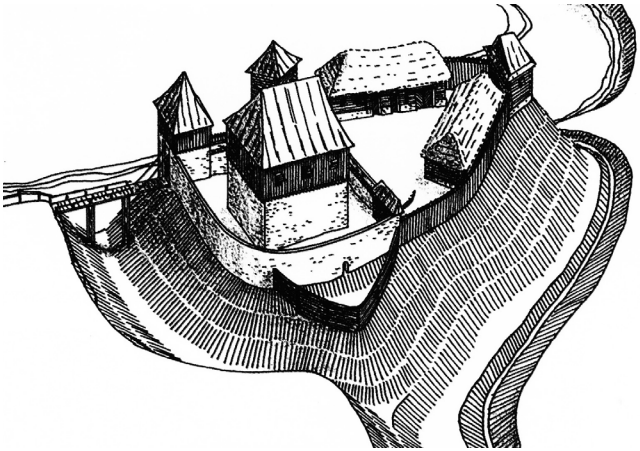

Severní tvrz v místě lokality Belko
(pohled od severu)
Twierdza północna na miejscu siedliska Bełka
(widok od północy)

S přibývající dopravou na této starobylé cestě se rozmáhaly různé zločinné praktiky. Kupci byli přepadáváni různými zbojníky, loupeživými rytíři, nejednou zmizeli

Kontekst historyczny

Osadnictwo na terenie Gródka związane jest ze szlakiem kupieckim biegnącym doliną rzeki Olzy, prowadzącym następnie przez Przełęcz Jabłonkowską. Nazywany był on szlakiem solnym lub miedzianym, według głównych surowców transportowanych przez kupców. Sól wożono z Wieliczki, miedź zaś ze słowackiej części Węgier. Istnienie szlaku handlowego miało zasadnicze znaczenie dla rozwoju osadnictwa. W Gródku znajduje się miejsce, gdzie kupcy zatrzymywali się, by napoić konie wodą z potoka Komparzów. Do dziś miejsce to nazywane jest Na Solisku.

Wraz z narastającym ruchem na tym starodawnym szlaku wzrastała także przestępczość. Kupcy napadani byli przez zbójników czy rycerzy-złodziejaszków, nieraz przepadali bez wieści nie dotarłszy nigdy do celu podróży. W Gródku z takimi niechlubnymi praktykami związana jest oryginalna legenda o rabusiu Bełku. Według niej miał Bełko na terenie Gródka, pomiędzy rzeką a szlakiem solnym, swoją twierdzę, z której urządzał grabieżcze wypady. Wielu ludzi pozbawił majątku, a nieraz i życia. Miał jednak wyrzuty sumienia, i to tak silne, że nie mógł spać, a na dodatek prześladowały go nocne mary. Pewnego dnia nie wytrzymał wyrzutów sumienia, rzucił się na koniu ze skały wyrastającej pod jego siedliskiem prosto do rzeki Olzy i utonął. Charakterystyczna skała o kształcie grzyba oraz najbliższa okolica po dziś dzień nosi nazwę Bełko. To wyjątkowo malownicze miejsce w gminie jest chętnie odwiedzanym celem turystycznym. Legenda o Bełku jest bardzo wyraźnie związana z tożsamością miejscowości Gródek.

W XIV w. powstał w osi doliny Olzy cały system mniejszych twierdz warownych. Ich celem była ochro-

beze stopy a do svého cíle nikdy nedojeli. V Hrádku se k této nekalé činnosti váže originální legenda o loupeživém rytíři Belkovi. Dle této legendy měl Belko na území Hrádku, v prostoru mezi řekou a stezkou tvrz, ze které podnikal své loupeživé přepady. Kdo ví, kolik lidí připravil o majetek nebo dokonce o život. Zajímavé je, že ho tížilo svědomí. A to tak silně, že nemohl spát, anebo ho pronásledovaly noční můry. Jednoho dne to nevydržel a skočil i se svým koněm ze skály, která se tyčila pod jeho sídlem, do rozbouřené řeky Olzy a utopil se. Charakteristické skále hřibovitého tvaru i nejbližšímu okolí se do dnešních dnů říká Belko. Je to mimořádně malebné místo v obci a je proto vyhledávaným turistickým cílem. Legenda o Belkovi je velmi výrazně spjata s identitou obce.

Ve čtrnáctém století vznikla v ose údolí Olzy celá soustava menších opevněných tvrzišť, která měla za úkol chránit měděnou stezku před různými lapky a v případě nebezpečí ze strany různých nájezdníků přenášet varovné zprávy správci zdejšího území. Hrádek měl na svém území hrádky dva. Odtud zřejmě i jeho název. Jejich zbytky v podobě ochranných terénních příkopů jsou patrny i v současnosti.

Hypotetické vyobrazení hrádeckých tvrzí, které zpracoval J. P. Štěpánek dle tvaru terénu, znázorňují obrázky.

na szlaku miedzianego przed rozbójnikami, zaś w razie niebezpieczeństwa ze strony różnych najeźdźców miały za zadanie przekazywać ostrzeżenia zarządcy tutejszej okolicy. Gródek posiadał na swym terenie dwie takie warownie, zwane gródkami – stąd też pewnie wywodzi się jego nazwa. Ich pozostałości są widoczne do dziś, w postaci rowów obronnych.

Na podstawie ukształtowania terenu J. P. Štěpánek opracował widoczne na ilustracjach możliwe wizualizacje gródeckich warowni.

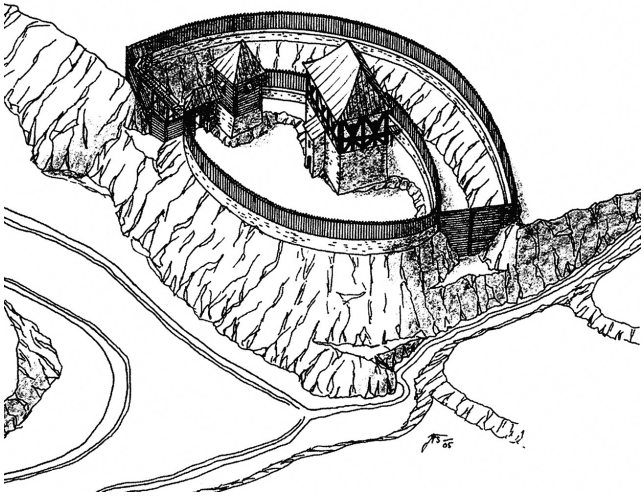

Twierdza południowa na brzegu rzeki Olzy (widok od południa), dziś określana nazwą Zamczyska
Jižní tvrz na břehu řeky Olzy (pohled od jihu). Místu se dnes říká Zamčiska.

Tvrze a rozvoj řemeslné výroby

Předpokládáme, že tvrze s ozbrojenou posádkou poskytovaly zázemí i útočiště drobným rolníkům, kteří přetvářeli rozsáhlé lesní komplexy na obdělávanou půdu. Klasická řemeslná výroba se soustřeďovala spíše ve městech, ale drobní vesničtí řemeslníci, kteří se v okolí postupně usazovali, měli také hodně práce. Kupci potřebovali překovat koně, lesníci zase nové sekery, bylo potřeba semlít mouku, občas postavit dům. Řeka Olza měla pozitivní vliv na rozvoj mlynářského řemesla. Od nepaměti v Hrádku existovaly dva vodní mlýny, jeden stával na levém břehu, přibližně uprostřed obce a druhý na pravém břehu u ústí potoka Kompařova. Kupecká stezka napomáhala ke směně jednotlivých řemeslnických výrobků.

Nejstarší zpracování železa

Na podzim roku 2009 byl v Hrádku na Zamčiskách při povrchovém průzkumu objeven skupinou nadšenců zajímavý nález. Jednalo se o železný slepenec ve tvaru bochníku o hmotnosti cca 2 kg.

Nezasvěcený člověk by tento kus železa pohodil nebo odvezl do šrotu. Nálezci však odhadovali, že by se mohlo jednat o surové železo ze středověké pece, tzv. dýmačky, v níž se vyrábělo železo v Evropě do 14. století.

Pro odborné stanovisko se obrátili na docenta Kreta, vedoucího metalurgické laboratoře při VŠB v Ostravě. Byla provedena metalografická analýza, jejíž výsledky prokázaly, že předpoklad byl správný. Železo bylo vyrobeno ve 14. století, přičemž neprošlo teplotou 1 000 °C. V odborné hantýrce se tomuto předmětu říká jednoduše „vlk".

Twierdze, a rozwój wytwórstwa rzemieślniczego

Można założyć, iż twierdze z ich uzbrojoną załogą tworzyły zaplecze dla drobnych rolników, przetwarzających rozległy kompleks leśny w rolę uprawną. Klasyczne wytwórstwo rzemieślnicze skupiało się raczej w miastach, jednak drobni rzemieślnicy osiedlający się stopniowo w okolicy także na brak pracy nie narzekali. Ktoś musiał podkuwać konie kupców, sprawić leśnikom nowe siekiery, zemleć mąkę, od czasu do czasu zbudować dom. Rzeka Olza miała pozytywny wpływ na rowój młynarstwa. Od niepamiętnych czasów istniały w Gródku dwa młyny wodne, jeden znajdował się na lewym brzegu rzeki, mniej więcej pośrodku miejscowości, drugi zaś na prawym brzegu w miejscu ujścia potoka Komparzów. Obecność szlaku kupieckiego przyczyniała się do wymiany poszczególnych wyrobów rzemieślniczych.

Najstarsza obróbka żelaza

Jesienią 2009 r. grupa pasjonatów dokonała w Gródku na Zamczyskach fascynującego odkrycia. Znaleziono zlepek żelazny w kształcie bochenka o wadze ok. 2 kg.

Laik wyrzuciłby taki kawałek żelaza albo oddał go na skup złomu. Znalazcy przypuszczali jednak, iż może to być surowe żelazo ze średniowiecznego pieca, tzw. dymarki – w piecach takich wytapiano bowiem żelazo do XIV w.

O konsultację fachową poproszono doc. Kreta, szefa laboratorium metalurgicznego przy Wyższej Szkole Górnictwa w Ostrawie. Przeprowadzona została analiza metalograficzna, której wyniki potwierdziły założenia wstępne. Żelazo wyprodukowane zostało w XIV w., przy czym nie osiągnęło temperatury 1000°C. W żargonie fachowym przedmiot taki określany jest mianem „wilka".

Výroba surového železa ve 14. století

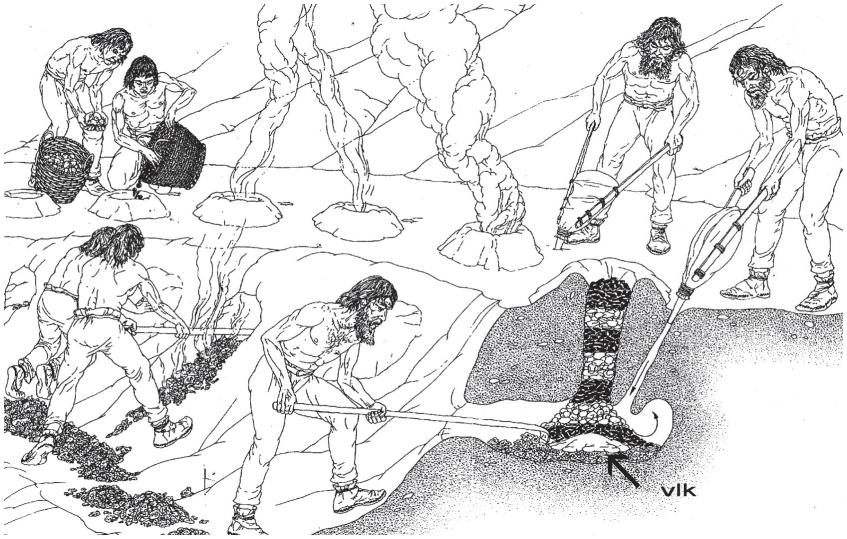

Produkcja surowego żelaza w XIV w.

Tento nález dosvědčuje, že v Hrádku byla už ve 14. století železářská huť, která vyráběla železo z místních rud a jako palivo používala dřevěné uhlí. Tento nález je zcela ojedinělý a posunuje datování výroby železa v Podbeskydí nejméně o 200 let zpátky.

Znalezisko poświadcza, iż już w wieku XIV istniała w Gródku huta żelaza, produkująca żelazo z miejscowych rud, wykorzystująca jako paliwo węgiel drzewny. Jest to wyjątkowy przypadek, który przesuwa datowanie wytwórstwa żelaza na Podbeskidziu co najmniej o 200 lat wstecz.

Hrádecký vlk – významný archeologický objev
„Wilk" gródecki – znaczące znalezisko archeologiczne

Lomy a zpracování kamene

Hrádek by na přelomu 19. a 20. století proslulý tím, že se zde na několika lokalitách začal zpracovávat kámen. V roce 1880 byly otevřeny lomy tří majitelů. Známý německý stavitel Fritz Fulda vlastnil lomy v lokalitě zvané Žarnovka. Těžil a opracovával se zde velmi kvalitní pískovec, který byl používán na výrobu tzv. žarnových kamenů na mletí zrna. Fulda měl u lomu postavenou kovárnu a kantýnu, která plnila roli hospody. Často zde dělníci zanechali celou výplatu. Výdělky byly vzhledem k poměrům relativně slušné, ale vlivem alkoholismu v kombinaci s extrémně tvrdou dřinou se dělníci v lomech nedožívali vysokého věku. Kantýnu po 1. světové válce prodal majitel Spolku rozhodných křesťanů, který na tomto místě vybudoval útulek pro chudé. Později se útulek proměnil na modlitebnu a v současnosti, spolu s nově vybudovaným Domovem sociálního bydlení, tvoří největší dominantu Hrádku.

Vlastníkem dalšího lomu byl věhlasný židovský stavitel a architekt Ludwig Kametz. Lom se nacházel v lesnaté části nad osadou Chalupňoki. Dnes se místu říká Ruszův lom. V lomech mnoho dělníků opracovávalo kámen přímo na místě. Vyráběli kvádry pro stavby mostů, schody, kameny pro sokly budov, piedestaly pro pomníky a další.

Třetí lom se nacházel na druhém břehu Olzy, v místě zvaném Balaton. Vlastnil ho Maxmilián Krásný z Moravské Ostravy. Ten však v roce 1911 zbankrotoval a prodal lom svému přednímu zaměstnanci, Adamu Samcovi z Hrádku. V tomto lomu pracovalo až 80 kameníků. Vlivem vzrůstající produkce kamenických výrobků byla v obci vybudována železniční vlečka (třetí kolej). Nakládalo se do přistavených vagónů.

Během 1. světové války byla výroba v lomech značně omezena a po jejím ukončení zanikla zcela. Namísto

Kamieniołomy i obróbka kamienia

Na przełomie XIX i XX w. Gródek znany był z obróbki kamienia zlokalizowanej w kilku różnych miejscach. W 1880 r. otwarto tutaj kamieniołomy należące do trzech różnych właścicieli. Właściciel znanej niemieckiej firmy budowlanej Fritz Fulda posiadał kamieniołom na stanowisku zwanym Żarnówką. Prowadzono tutaj wydobycie i obróbkę wysokiej jakości piaskowca, używanego do produkcji tzw. kamieni żarnowych, służących do mielenia ziarna. Obok kamieniołomu Fulda zbudował kuźnię i kantynę pełniącą rolę gospody. Robotnicy nieraz pozostawiali tutaj całą pensję. Zarobki jak na istniejące stosunki były tutaj całkiem słuszne, jednak za sprawą powszechnie panującego alkoholizmu w połączeniu z ekstremalnie ciężką pracą, pracownicy kamieniołomów nie dożywali wysokiego wieku. Kantynę po I wojnie światowej odkupił Związek Stanowczych Chrześcijan. Wybudowano tutaj przytułek dla ubogich. Z czasem zmienił się on w dom modlitwy, zaś współcześnie – wraz z nowo wybudowanym Domem Pomocy Społecznej – tworzy kompleks górujący nad okolicą.

Właścicielem kolejnego kamieniołomu był słynny żydowski budowniczy i architekt Ludwig Kametz. Kamieniołom znajdował się w zalesionej części miejscowości, nad osadą Chałupnioki. Dziś nazywa się to miejsce Kamieniołom Rusza. Wielka liczba pracowników kamieniołomów obrabiała kamień na miejscu. Wyrabiano tutaj bloki służące do budowy mostów, schodów, mające być podstawami budowli, piedestałami pod pomniki i in.

Trzeci kamieniołom znajdował się na drugim brzegu Olzy, w lokalizacji zwanej Balaton. Właścicielem był Maksymilian Krásný z Morawskiej Ostrawy. Ten jednak w roku 1911 zbankrutował i sprzedał kamieniołom czołowemu ze swych pracowników, Adamowi Samcowi

Pracovníci lomu Žarnowka před 1. světovou válkou

Robotnicy w kamieniołomie Żarnówka przed 1 wojną światową

kamene se začaly používat cementové směsi (beton). V souvislosti s rozvojem kamenictví se na začátku 20. století začali v Hrádku usazovat kameničtí odborníci z Itálie (Targa, Lorenzini, Fontonari, Crespan, Squerzi) a z Moravy (Gavenda, Strnadel, Loučka). Jejich potomci žijí v Hrádku dodnes.

V lomu nad Vilou byl objeven zvláštní kamenný útvar, připomínající ženské poprsí. Pamětníci o něm věděli již léta. Na odborném pracovišti bylo zjišťováno, kdo byl tvůrce, zda člověk nebo příroda. Ukázalo se, že příroda.

z Gródka. W kamieniołomie tym pracowało aż 80 kamieniarzy. Ze względu na wzrost produkcji wyrobów kamieniarskich wybudowana została w gminie dodatkowa linia kolejowa (trzeci tor). Kamień ładowano wprost do podstawionych wagonów.

W czasie I wojny światowej produkcja w kamieniołomach uległa znacznemu ograniczeniu, zaś po zakończeniu wojny zanikła zupełnie. Zamiast kamienia zaczęto bowiem w budownictwie używać mieszanki cementowej, czyli betonu. W związku z rozwojem kamieniarstwa osiedlili się w Gródku specjaliści pochodzący

Skalnatý útvar zvaný „cycki"
Wytwór skalny zwany „cycki"

Hrádecký Rynik

Jako symbol zaniklé tradice v řemeslné výrobě, specifické pro Hrádek, byly v rámci projektu Stezkou tradičního řemesla vytvořeny dřevěné kotlíky, tzv. hrádecké ryniky. Co si lze představit pod slovem rynik? Jednalo se o plechový nebo litinový kotlík různých velikostí a tvarů, charakteristický tím, že stál na třech nohách. Když rodiny vyjížděly obhospodařovat své pozemky, které byly v Hrádku velmi dlouhé a úzké, obvykle s sebou brávaly rynik. Pod ním rozdělali oheň a přihřívali si oběd přímo na poli. V Hrádku zřejmě žili specialisté na výrobu těchto kotlíků, neboť se jeho obyvatelům tradičně říkalo Rynikorze. Zřejmě ani jeden původní hrádecký Rynik se nezachoval do současnosti. Zůstal jen symbol, který má ve znaku místní organizace Polského svazu kulturně-osvětového.

z Włoch (Targa, Lorenzini, Fontonari, Crespan, Squerzi) oraz Moraw (Gavenda, Strnadel, Loučka). Ich potomkowie mieszkają tutaj do dziś.

W kamieniołomie nad Willą odkryty został szczególny wytwór kamienny, przypominający swym kształtem damski biust. Świadkowie z dawnych czasów wiedzieli o nim od lat. Kamień poddano specjalistycznym badaniom celem ustalenia, kto jest jego autorem, człowiek czy natura. Okazało się, że natura.

Gródecki „rynik"

Jako symbol zanikłych tradycji wytwórstwa rzemieślniczego, specyficznych dla Gródka, zostały w ramach projektu „Szlakiem tradycji rzemieślniczych" utworzone drewniane kociołki, tzw. „gródeckie ryniki". Co oznacza słowo „rynik"? Były to blaszane lub żeliwne kociołki różnych rozmiarów, charakteryzujące się trzema nogami, na których były osadzone. Kiedy rodziny wyruszały w pole do pracy (a pola były w Gródku bardzo długie i wąskie), zazwyczaj zabierały z sobą rynik. Pod nim rozpalano ogień i podgrzewano obiad wprost na polu. W Gródku mieszkali prawdopodobnie specjaliści z dziedziny produkcji takich kociołków, bowiem jego mieszkańców tradycyjnie zwano „rynikorzami". Do czasów współczesnych nie zachował się ani jeden oryginalny rynik. Pozostał jedynie symbol, który zachował się w logo Miejscowego Koła Polskiego Związku Kulturalno-Oświatowego.

Rzemiosła w Gródku w XX wieku

W pierwszej kronice gminnej, którą w latach dwudziestych ubiegłego wieku zaczął pisać ówczesny dyrektor polskiej szkoły Paweł Heczko, znajduje się spis wszystkich rodzin w Gródku w roku 1924. Gmina liczyła

Pavel Gryga míchá v symbolickém ryniku na alegorickém voze na Goralských slavnostech
Paweł Gryga przy symbolicznym „ryniku" na alegorycznym wozie podczas Gorolskigo Święta

Řemesla v Hrádku ve 20. století

V první obecní kronice, kterou ve dvacátých letech minulého století začal psát tehdejší ředitel polské školy, Pavel Heczko, je uveden seznam všech rodin v Hrádku v roce 1924. Žil zde v tomto roce necelý tisíc obyvatel. Představitelé jednotlivých rodin jsou v kronice uvedeni i s jejich povoláním. Kromě hutníků a železničářů, kterých bylo v Hrádku nejvíce, je zajímavé sledovat počet druhů jednotlivých řemesel a jejich četnost. Lze předpokládat, že někteří se řemeslem neživili, ale pouze si přivydělávali. Tesařů bylo osm (Jan Cieślar, Jan Samiec, Pavel Kluz, Jan Gazur, Jan Turoň, Jiří Czyž, Jiří Czudek, Pavel Mlynek), zedníků šest (Ambrož Lorenzini, Josef Targa, Jiří Raszka, Jan Strnadel, Stanislav Bryś a Mateo Lorenzini). Byli to vesměs přistěhovalci z Itálie, z Čech a Moravy. K nim lze přiřadit ještě dva kameníky Richarda Gavendu a Františka Kretka. Pro zajímavost, Hrádek disponoval ještě mlynářem Aloisem Chmielem, který byl zároveň i sedlářem. Žil zde i řezník Josef Lubojacki a kolář Pavel Kluz. Krejčí se vyskytovali celkem tři – Jiří Heczko, Karel Raszka a Jan Samiec. Švec jenom jeden, jmenoval se František Kloda. Pod lesem bydlel kovář Pavel Heczko a nad nádražím Josef Drong. Jako stolař je evidován pouze Jan Kluz. V obci postupně přibývalo obyvatel, objevovali se noví řemeslníci jako například klempíř Pavel Gryga nebo stolař Jiří Cienciala. Po druhé světové válce začala tradiční řemesla postupně zanikat. Doba reálného socialismu tomu nepřála a živnostenské podnikání bylo prakticky zrušeno. Dnes již s trochou nostalgie vzpomínáme na posledního hrádeckého ševce, Josefa Kajzara, který ve své dílničce opravoval lidem boty.

wówczas niecałych 1000 mieszkańców. Wymienione zostały także zawody wykonywane przez przedstawicieli poszczególnych rodzin. Obok hutników i pracowników kolei, których w Gródku było najwięcej, znajdziemy tutaj osoby parające się różnego rodzaju rzemiosłami. Na tej podstawie śledzić można ich liczbę. Założyć należy, iż nie wszyscy utrzymywali się z rzemiosła, ale jedynie sobie w ten sposób dorabiali. Cieśli było 8 (Jan Cieślar, Jan Samiec, Paweł Kluz, Jan Gazur, Jan Turoń, Jerzy Czyż, Jerzy Czudek, Paweł Mlynek), murarzy 6 (Ambrozy Lorenzini, Józef Targa, Jerzy Raszka, Jan Strnadel, Stanisław Bryś i Mateo Lorenzini). Byli to przeważnie przybysze z Włoch, Czech i Moraw. Doliczyć można do nich jeszcze dwóch kamieniarzy Richarda Gavendę i Franciszka Kretka. Ciekawostką jest, że Gródek dysponował jeszcze młynarzem Aloisem Chmielem, który był równocześnie rymarzem. Mieszkał tutaj także rzeźnik Józef Lubojacki oraz kołodziej Paweł Kluz. Krawców było w sumie trzech – Jerzy Heczko, Karol Raszka i Jan Samiec. Szewc był za to tylko jeden, nazywał się Franciszek Kłoda. Pod lasem mieszkał kowal Paweł Heczko, zaś nad przystankiem kolejowym Józef Drong. Jako stolarz zaewidowany został jedynie Jan Kluz. W gminie w miarę upływu czasu przybywało mieszkańców, pojawiali się też nowi rzemieślnicy, jak np. blacharz Paweł Gryga czy stolarz Jerzy Cienciała. Po II wojnie światowej tradycyjne rzemiosła zaczęły stopniowo zanikać. Czasy „realnego socjalizmu" im nie sprzyjały, a działalność przedsiębiorcza została praktycznie zlikwidowana. Dziś już z odrobiną nostalgii wspominamy ostatniego gródeckiego szewca Józefa Kajzara, który w swoim malutkim warsztacie naprawiał ludziom obuwie.

Švec Josef Kajzar (uprostřed)
Szewc Józef Kajzar (w środku)

Větrný mlýnek z roku 1929

Větrný turbínový mlýnek je neprůmyslové výrobní zařízení, určené primárně ke zpracování obilných zrn. Tento typ mlýnku, který v některých případech produkoval mimo jiné i elektřinu, je poměrně výjimečný a konstrukčně specifický stroj, vyráběný v první třetině 20. století a používaný v nevelké oblasti, nacházející se ve velké většině v české části historického území Těšínska. Do současnosti se dochovalo kolem osmdesáti strojů v různém stupni zachovalosti.

Turbínový mlýnek z Hrádku zkonstruoval v roce 1929 Jiří Drong (1897-1985), pracovník Třineckých železáren, spolu se svým bratrancem Josefem. Drongovi postavili více podobných staveb, v současnosti existuje pouze tato. Mlýn má svůj jedinečný vzhled i vlastní příběh. Díky němu bylo pomoženo mnoha místním obyvatelům. Obec získala tuto historickou technickou památku od dcery Jiřího Dronga, paní Ludmily Szczotkové. Mlýnek byl v roce 2014 opraven, zrestaurován a přemístěn do obecního parku nedaleko budovy úřadu. Stal se součástí vesnického muzea, které obec spravuje. Rekonstrukce byla spolufinancována z evropských prostředků Fondu mikroprojektů Euroregionu Těšínské Slezsko – Śląsk Cieszyński, operačního programu přeshraniční spolupráce Česká republika – Polská republika 2007 – 2013, v rámci projektu „Skoczów – Hrádek. Stezkou tradičního řemesla".

Mlýnek slouží jako funkční technická památka, dostupná veřejnosti, připomínající doby našich předků a jejich řemeslné tradice. Čas od času je zde prováděna edukativní přednáška metodou ukázkového šrotování obilí.

Wiatrak z roku 1929

Wietrzny młyn turbinowy był urządzeniem służącym w pierwszej kolejności do obróbki ziarna zbóż. Młyny tego typu w niektórych wypadkach produkowały także prąd elektryczny. Wyrabiano te specyficzne pod względem konstrukcyjnym urządzenia w pierwszej połowie lat trzydziestych XX wieku. Wykorzystywane były na niewielkim terenie czeskiej części Śląska Cieszyńskiego. Do czasów współczesnych zachowało się ok. 80 egzemplarzy w różnym stanie technicznym.

Młyn turbinowy z Gródka skonstruował w roku 1929 Jerzy Drong (1897-1985), pracownik Huty Trzynieckiej, razem ze swoim kuzynem Józefem. Drongowie wybudowali kilka podobnych obiektów, współcześnie istnieje wyłącznie ten. Młyn charakteryzuje się szczególnym wyglądem i ma własną historię. Jego praca przynosiła użytek wielu miejscowym mieszkańcom. Gmina zyskała ten szczególny zabytek techniki od córki Jerzego Dronga, pani Ludmiły Szczotkowej. W roku 2014 wiatrak został odrestaurowany i przeniesiony do parku gminnego nieopodal budynku Urzędu Gminy. Stał się częścią Muzeum Wsi, zarządzanego przez gminę. Rekonstrukcja została sfinansowana przy pomocy środków europejskich z Funduszu Mikroprojektów Euroregionu Těšínské Slezsko – Śląsk Cieszyński, programu operacyjnego współpracy transgranicznej Česká republika – Rzeczpospolita Polska 2007 – 2013, w ramach projektu „Skoczów – Gródek. Szlakiem tradycji rzemieślniczych".

Wiatrak jest ogólnodostępnym, działającym zabytkiem techniki, przypominającym czasy naszych przodków i ich tradycje rzemieślnicze. Od czasu do czasu, w ramach pogadanki edukacyjnej, odbywa się w nim pokaz śrutowania zboża.

Větrný mlýnek před rekonstrukcí
Wietrzny młyn przed rekonstrukcją

Wiatrak po rekonstrukcji i przeniesieniu do parku
Větrný mlýnek po rekonstrukci a přenesení do parku

Řemesla v současnosti

Řemesla samozřejmě existují i v dnešní moderní době. Rozvíjejí se zejména ta, která se týkají výstavby domů. Spousta z nich však zanikla definitivně. Zajímavostí je, že v obci po roce 1989 vznikla koželužská dílna, ve které majitel firmy činí kůže a kožky hospodářských zvířat i lesní zvěře. Drtivá většina tradičních dílen již však zcela zanikla. Svoje místo v hrádecké historii měla tzv. umělecká řemesla. Lidé z Hrádku, kteří byli známí svou tvorbou, již, bohužel, nejsou mezi námi. Díla malířů Františka Muchy a Josefa Muchy nebo řezbářů Jana Heczka a Ludvíka Borského zdobí nejednu domácnost v Hrádku a okolí. Někteří manuálně zruční Hrádečané ve volném čase pletou z vrbového proutí košíky, vyřezávají, háčkují, pletou či zhotovují drobné umělecké předměty a suvenýry.

Współczesne rzemiosła

Oczywiście, rzemiosła istnieją również w dzisiejszych czasach. Rozwijają się zwłaszcza te, które związane są z budową domów. Wiele innych definitywnie zanikło. Co ciekawe, po roku 1989 powstał w gminie warsztat garbarski, w którym jego właściciel oprawia skóry i skórki zwierząt gospodarskich oraz leśnych. Przeważająca większość tradycyjnych zawodów uległa jednak zupełnemu zanikowi. Swoje miejsce w historii miejscowości miały tzw. rzemiosła artystyczne. Gródeczan, którzy znani byli z tej twórczości, nie ma już dziś, niestety, między nami. Dzieła malarzy Franciszka i Józefa Muchy czy rzeźbiarzy Jana Heczki i Ludwika Borskiego zdobią niejeden dom w Gródku i okolicy. Niektórzy zręczni mieszkańcy Gródka wyplatają w wolnym czasie koszyki z wikliny wierzbowej, rzeźbią, szydełkują, robią na drutach, wyrabiają drobne przedmioty artystyczne i pamiątki.

Práce Ludvíka Borského
Prace Ludwika Borskiego

Rzeźbiarz Jan Heczko
Řezbář Jan Heczko

Vesnické muzeum

Mezi lidmi se zachovalo mnoho předmětů, používaných lidmi z Hrádku a blízkého okolí, mezi jiným i pracovních nástrojů řemeslníků. V roce 2013 vznikla myšlenka tyto předměty zrestaurovat, shromáždit na jednom místě a ukazovat lidem, kteří se zajímají o kulturu a tradice zdejšího kraje. Vzniklo hrádecké vesnické muzeum ve sto let staré budově bývalé hasičské zbrojnice. Obec oslovila občany s žádostí o darování nepotřebných předmětů, jež byly používány v domácnostech před léty. Projekt se setkal s nebývalou vstřícností a zájmem a díky mnoha dárcům bylo získáno téměř tři sta nejrůznějších předmětů, které jsou dnes vystavovány v muzeu.

Muzeum Wsi

Miedzy ludźmi zachowało się mnóstwo przedmiotów, używanych kiedyś przez mieszkańców miejscowości i okolicy. Są wśród nich także narzędzia używane przez różnych rzemieślników. W roku 2013 powstała myśl, by te przedmioty odrestaurować, zebrać na jednym miejscu i prezentować je wszystkim zainteresowanym miejscową kulturą i tradycją. W stuletnim budynku dawnej remizy strażackiej powstało muzeum. Gmina zwróciła się do mieszkańców z prośbą o darowanie niepotrzebnych przedmiotów, które przed laty używane były w pracach i gospodarstwie domowym. Projekt spotkał się z niebywałą przychylnością i zainteresowaniem, a dzięki wielu ofiarodawcom uzyskano niemal 300 najróżniejszych przedmiotów, które są dziś wystawione w muzeum.

Závěr

I v malé vesnické obci Hrádek bylo tradiční řemeslo a zejména jeho produkty, součástí každodenního života všech vrstev obyvatelstva. Jako takové spoluvytvářelo obsah kulturního dědictví, které jsme získali od našich předků. Je důležité tyto tradice uchovávat pro naše potomky, aby mohli i díky těmto artefaktům a poznatkům vnímat realitu života generací, které na tomto kousku země žily v dobách minulých, aby mohli poznávat hodnoty, ke kterým se naši předchůdci hlásili, které ctili. Realita dnešního života je velmi odlišná. Žijeme ve všeobecném dostatku a blahobytu. O to více máme příležitostí zkoumat historii lidského rodu a nalézt v ní poučení pro dnešní dny.

Zakończenie

Nawet w tak niewielkiej miejscowości jak Gródek rzemiosło tradycyjne, a zwłaszcza jego produkty, były częścią życia codziennego wszystkich warstw ludności. Ta współtworzyła treść dziedzictwa kultury przekazanego nam przez przodków. Ważne, by zachowały się owe tradycje dla potomności, by dalsze pokolenia miały pojęcie o rzeczywistości, w której żyły generacje zamieszkujące ten skrawek ziemi w czasach minionych. By dzięki zgromadzonym artefaktom i informacjom mogły zrozumieć wartości, którymi kierowali się i które wyznawali ich przodkowie. Dzisiejsza rzeczywistość jest od tamtej diametralnie różna. Żyjemy w powszechnym dobrobycie i dostatku. O tyle więcej mamy też okazji, by badać dzieje rodu ludzkiego i znajdywać w nich inspirację dla dnia dzisiejszego.

Expozice muzea
Ekspozycja muzeum

Tradycje skoczowskiego rzemiosła

Świadectwem bogatej historii skoczowskiego rzemiosła są zabytkowe wyroby zgromadzone w muzeum. Każda grupa rzemieślnicza posiadała, w mniejszym lub większym stopniu, tradycje zawodowe przekazywane z pokolenia na pokolenie. Ich kształtowanie i przekazywanie dokonywało się w rodzinie i społeczności lokalnej.

Jak ważnym ówcześnie było rzemiosło i wyroby rzemieślnicze świadczy fakt, że w okresie tworzenia się grodów słowiańskich powstawały w ich sąsiedztwie osady służebne, zamieszkane przez ludność dostarczającą tym grodom swych produktów rolniczych i hodowlanych oraz wyrobów rzemieślniczych.

Przełom nastąpił w wieku XIII, kiedy to do miast śląskich zaczęli masowo przybywać rzemieślnicy z innych państw, w przeważającej większości niemieccy.

Dawne podgrodzkie targowiska zaczęły się przekształcać w miasta handlowo-rzemieślnicze, skupiając teraz wszystkie istniejące grupy zawodowe. Panował model gospodarki samowystarczalnej, a rzemiosło było wytwórczością domową.

Przeludnienie w miastach doprowadziło w XV w. do łączenia się rzemiosł w organizacje zwane cechami. Powstawały pierwsze organizacje cechowe opierające się na statutach zawierających wewnętrzne przepisy i funkcje obowiązujące wszystkich należących do cechu. Nadawano ulicom nazwy, przy których mieściły się warsztaty jednej grupy rzemieślniczej na przykład Garbarska, Piekarska, Rymarska.

Tradice skočovského řemesla

O tom, jak bohaté byly dějiny skočovského řemesla, svědčí památkové výrobky shromážděné v místním muzeu. Profesní tradice byly v každé skupině řemeslníků předávany z jedné generace na druhou. Formování a předávání těchto tradic se konalo jak v rodinách, tak i v místním společenství.

O tom, jak důležité bylo v té době řemeslo a jeho výrobky, svědčí existence osad pro služebnictvo z dob, kdy se formovala slovanská hradiště. Lidé bydlící v těchto sídlištích byli dodavateli zemědělských, chovatelských a také řemeslných výrobků.

K postupné změně došlo ve 13. století s příchodem německých a jiných řemeslníků.

Bývalá podhradská tržiště se začala postupně měnit na obchodně-řemeslnická města, soustřeďující všechny profesní skupiny. Hospodaření muselo být soběstačné, a řemeslo bylo spojené s domácí výrobou.

V důsledku přelidnění ve městech se v 15. století začala jednotlivá řemesla sdružovat do cechů. Vznikala tak první cechovní sdružení, řídící se statuty obsahujícími vnitřní předpisy a funkce. Ty platily pro všechny sdružené v daném cechu. Podle jednotlivých řemeslnických skupin byly pojmenovány i ulice, u nichž se nacházely dílny určitého druhu, např. Koželužská, Pekařská, Sedlářská.

Skoczów należy do najstarszych miast południowej Polski. Zalążkiem miasta jest wczesnośredniowieczne grodzisko zwane Piekiełkiem, z VII w., znajdujące się na terenie obecnego Międzyświecia, które należało do plemienia Gołęszyców. Legendarną datą założenia miasta jest rok 971, natomiast najstarsza wzmianka źródłowa dotycząca Skoczowa pochodzi z roku 1282. Po raz pierwszy nazwano Skoczów miasteczkiem w akcie lennym księcia cieszyńskiego Kazimierza z 28 lutego 1327 roku.

Od najdawniejszych czasów ziemia skoczowska słynęła z rzemiosła. W samym Skoczowie chętnie osiadali rzemieślnicy, znajdujący łatwy zbyt na swoje towary dzięki ważnej handlowej funkcji miasta. Skoczowianie parali się różnymi zajęciami. Występowały takie zawody, jak: piekarz, rzeźnik, szewc, farbiarz, garncarz, powroźnik, rymarz, stolarz, ślusarz, kuśnierz, krawiec, sukiennik, tkacz i kowal.

Skočov je jedním z nejstarších měst jižního Polska. Svůj počátek odvozuje od hradiště z raného středověku (7. století) patřícího kmenu Holasiců, které se nacházelo na území dnešního Międzyświeće a neslo název Pekýlko. Pověstným datem založení města je rok 971, nejstarší zápis týkající se Skočova uvedený ve zdrojových textech pochází z roku 1282. Malým městem byl Skočov poprvé nazván v lenní listině těšínského knížete Kazimíra z 28. února 1327.

Již od nejdávnějších dob bylo okolí Skočova známo řemesly. Řemeslníci se zde rádi usazovali, protože díky obchodnímu charakteru města šly jejich výrobky snadno na odbyt. Obyvatelé Skočova se zabývali různými druhy činností – vyskytovaly se zde takové profese jako např. pekař, řezník, švec, barvíř, hrnčíř, provazník, sedlář, truhlář, zámečník, kožešník, krejčí, soukeník, tkadlec nebo kovář.

Godło cechowe piekarzy

Cechovní znak pekařů

Pierwszymi rzemieślnikami w Skoczowie byli piekarze, rzeźnicy, szewcy, tkacze i sukiennicy. Pierwsza wzmianka o cechu piekarzy pochodzi z 1481 roku, a statut z 1583 roku. Do cechu piekarskiego należeli również piernikarze, zajmujący się wyrobem pierników i ciastek różnego kształtu, słodzonych też miodem.

Inną grupą zawodową byli szewcy, dość wcześnie zorganizowani w cechy nawet w najmniejszych miasteczkach. Cech szewców istniał już w 1513 roku w Cieszynie, w latach późniejszych w Skoczowie, do którego należała ograniczona ilość - 18 szewców.

Rzeźnicy statut otrzymali w 1574 roku nadany im przez księcia Wacława III Adama, który zezwalał m.in. na zakup bydła w wioskach i jego sprzedaż na wolnym targu w Skoczowie. Rzemieślnicy niezrzeszeni w cechu mieli pewne ograniczenia. Przepisy były rygorystyczne, w przypadku złapania rzemieślnika na łamaniu zakazów, nakładano karę grzywny a towar rekwirowano.

Prvními řemeslníky byli v Skočově pekaři, řezníci, ševci, tkalci a soukeníci. První zmínka o pekařském cechu pochází z roku 1481 a cechovní statut nese datum 1583. K cechu patřili také perníkáři, zabývající se výrobou perníků a sušenek slazených medem.

Další profesní skupinou byli ševci, kteří se do cechů sdružovali poměrně brzo, dokonce i v těch nejmenších městech. Ševcovský cech existoval již v roce 1513 v Těšíně, později také ve Skočově, zde k němu patřilo omezené množství osmnácti osob.

Řezníci obdrželi svůj statut v roce 1574 z rukou Václava III. Adama. Bylo jim dovoleno, mimo jiné, nakupovat skot ve vesnicích a prodávat ho na volném tržišti ve Skočově. Řemeslníci nesdružení do cechu měli určitá omezení. Předpisy byly velmi přísné , jejich nedodržování se trestalo pokutou a zabavením zboží.

Rzemieślnicy swoje wyroby sprzedawali w jatkach. Były to kramy drewniane, oddzielone od siebie i nakryte dachem, z wejściem zamykanym na drzwi. Od każdego kramu naliczany był roczny podatek, który należało wpłacić do kasy Komory Cieszyńskiej.

W mieście pracowali tkacze płótna lnianego i sukiennicy. Zajęcia te były bardzo rozpowszechnione, korzystała bowiem z wyrobów większość społeczeństwa miejskiego. Cech zarejestrował się jednak dopiero w 1660 roku, wstrzymywany przez tkaczy, bojących się ograniczenia ilości warsztatów. Produkcja sukna rozwijała się w Skoczowie do XVII w., do momentu rozwoju przemysłu, który stał się konkurencją dla sukienników. Tkactwo domowe funkcjonowało do XVIII w., kiedy to nastąpiło zautomatyzowanie krosna i powstał przemysł włókienniczy.

W średniowieczu zaczęli pojawiać się rzemieślnicy użytkujący skóry. Powstawało rzemiosło garbarskie również w Skoczowie choć wyprawianiem skór zajmowali się początkowo szewcy, kuśnierze i kożusznicy. Pierwsza wzmianka o tym pojawia się w statucie szewców z roku 1547. Garbarstwo było rzemiosłem, które przetwarzało dostępny surowiec w wartościowe pod względem użytkowym i jakościowym skóry gotowe, przeznaczone na wyroby skórzane i galanterię. Garbarzy dzielono według specjalności na białoskórników i czerwonoskórników.

Rzemieślnicy wytwarzający w XVII w. nakrycia głowy nazywani byli kapelusznikami. Posiadali własny cech, a warsztaty znajdowały się wyłącznie w miastach. Powstawały kapelusze zwane „kłobukami", noszone do wszystkich męskich strojów cieszyńskich. Skoczów przodował w dziedzinie kapeluszniczej, z czasem powstała też fabryka kapeluszy.

Své výrobky řemeslníci prodávali na jatkách – jednalo se o dřevěné stánky, oddělené, zastřešené, vybavené vchodovými dveřmi. Od každého krámu byla počítána roční daň, kterou bylo třeba zaplatit do pokladny Těšínské komory.

Ve městě pracovali tkalci lněného plátna a soukeníci. Tato zaměstnání byla velmi rozšířena, k odběratelům jejich výrobků patřila totiž většina obyvatel města. Cech byl však registrován teprve v roce 1660, protože se tkalci obávali omezení počtu dílen. Výroba sukna se ve Skočově vyvíjela do 17. století, kdy se konkurencí pro soukeníky stala průmyslová výroba. Domácí tkalcovství existovalo do 18. století, pak následovala automatizace a vznikl textilní průmysl.

Klobouček dámský
Kapelusik damski

Kapelusz pocztyliona
Klobouk postiliona

Dbałość o należyte przygotowanie młodzieży do przyszłego zawodu była duża. Obowiązywał trójstopniowy system zdobywania uprawnień rzemieślniczych: uczeń-czeladnik-mistrz. Czas nauki był różny dla poszczególnych rzemiosł, określany na podstawie stopnia trudności i specyfiki. Zazwyczaj trwał trzy lata i dłużej. Po odbytej praktyce uczeń musiał przed starszyzną cechową zdać egzamin. Były to „wyzwoliny", czyli stawał się czeladnikiem.

Ve středověku se začali vyskytovat řemeslníci zpracovávající kůži. Vzniklo tak koželužské řemeslo, i když se již dříve vydělávaním kůže zabývali ševci a kožešníci. První zmínka o tom se vyskytuje ve statutu ševců z roku 1547. Koželužství zpracovávalo dostupnou surovinu na potřebnou kvalitní kůži, určenou k výrobě kožené galanterie a jiných výrobků. Zpracováváním jemné kůže se zabývali jircháři.

Řemeslníkům vyrábějícím v 17. století klobouky se říkalo kloboučníci. Měli svůj cech, a jejich dílny se nacházely výhradně ve městech. Vyráběli klobouky ke všem mužským těšínským krojům. Skočov vynikal v kloboučnické výrobě, časem zde vznikla továrna na klobouky.

Velmi důležitá byla pečlivá příprava mládeže na budoucí zaměstnání. Existoval tříčlenný systém získávání řemeslnických znalostí a oprávnění: učeň – tovaryš - mistr. Období výuky bylo různé pro jednotlivá řemesla a určovalo se na základě stupně obtížnosti a specifického charakteru činnosti. Výuka trvala zpravidla tři roky nebo déle. Po absolvování praxe učeň skládal zkoušku před staršími cechu. Říkalo se tomu „vysvobozeniny", z učně se stával tovaryš, jenž mohl samostatně vykonávat práce ze svého oboru.

Dyplom mistrzowski Józefa Janego

Mistrovský diplom Józefa Janyho

Po zdaniu egzaminu czeladnik musiał wstąpić do związku cechowego. Statutowym obowiązkiem po ukończeniu nauki, był przymus wędrówki zawodowej dla nabycia szlifu rzemieślniczego. Wędrówka trwała około roku, a czasem i dłużej. Po tym czasie czeladnik przystępował do egzaminu mistrzowskiego, stając się pełnoprawnym członkiem cechu.

Każdy cech posiadał swoje godło, skrzynię cechową, sztandar oraz pieczęcie. Organizowano wspólne narady i biesiady w gospodzie cechowej (obecny budynek muzeum przy ul. Fabrycznej).

Wiek XIX rozpoczął porządkowanie spraw rzemiosła oraz rozwijającego się przemysłu. Rosnąca liczba mieszkańców i popyt na różnego rodzaju towary miały wpływ na zwiększającą się ilość warsztatów rzemieślniczych. Do 1925 r. powstało 37 zakładów rzemieślniczych, a do 1939 r. liczba ich wzrosła do około 60 i obejmowała prawie wszystkie specjalności.

Lata międzywojenne sprzyjały rozwojowi prywatnej działalności. W Skoczowie w 1929 r. funkcjonowały piekarnie: Józefa Boraka, Adolfa Kamińskiego, Józefa Pillicha i Karola Stańka. Najbardziej znaną piekarnią w Skoczowie, istniejącą do dzisiaj, jest piekarnia na ul. Ustrońskiej, którą od roku 1947 prowadził, jako prywatną piekarnię rodziny Komenderów, mistrz piekarski Józef Meissner.

Funkcjonowały m.in. cukiernie Franciszka Dusia i Franciszka Gembali, kontynuujące do dnia dzisiejszego tradycje cukiernicze, przekazywane z pokolenia na pokolenie.

Działał warsztat powroźniczy Jana Lehmanna, zakład garncarski Jana Raszki, zakład kowalski Józefa Janego, ostatniego skoczowskiego kowala.

Po složení tovaryšské zkoušky bylo nutno vstoupit do cechovního svazu. Statutární povinností po zakončení výuky bylo profesní cestování s cílem získat tak určitou vytříbenost a kvalitu dovednosti. Cestování trvalo kolem roku, někdy i déle. Po tomto období tovaryš podstupoval mistrovskou zkoušku a stával se plnoprávným členem cechu.

Každý cech měl svůj znak, cechovní skříň, vlajku a pečeť. Pořádaly se společné porady a besedy v cechovní hospodě (dnešní budova muzea ve Fabryczné ulici).

Devatenácté století přineslo s sebou uspořádání záležitostí řemesla a rozvíjejí se průmysl. Nárůst počtu obyvatel a zvyšující se poptávka po zboží a výrobcích různého druhu ovlivnily zvýšení počtu řemeslnických dílen. Do roku 1925 vzniklo 37 řemeslnických výroben, pak do roku 1939 jejich počet narostl v téměř všech specializacích na přibližně 60.

Meziválečná léta byla příznivá pro vývoj soukromé činnosti. V roce 1929 existovaly ve Skočově pekárny Józefa Boraka, Adolfa Kamińskeho, Józefa Pillicha a Karola Stańka. Nejznámější pekárna se nachází v Ustrońské ulici a existuje dodnes. Od roku 1947 ji vedl, jakožto soukromou pekárnu rodiny Komenderových, pekařský mistr Józef Meissner.

Ve městě existovaly také cukrárny Franciszka Duśe a Franciszka Gembaly,předávající cukrářské tradice dalším generacím.

V provozu byla provaznická dílna Jana Lehmanna, hrnčířství Jana Raszky či kovařská dílna Józefa Janyho, posledního skočovského kováře.

Budynek muzeum – dawna gospoda cechowa

Budova muzea – bývalá cechovní hospoda

Bednarstwem zajmował się mistrz Rudolf Wawerka, a dwa warsztaty rymarskie prowadzone były przez Mikołaja Sperlinga i Franciszka Drabinę. Obecnie działa warsztat rymarski założony w 1946 roku, prowadzony przez Mariana Ciupkę kontynuującego tradycje rodzinne.

Od połowy XIX w. rzemiosło skoczowskie zaczęło się przeobrażać z typowo rękodzielniczych w formy przemysłowe. Dotyczyło to przede wszystkim garbarstwa i sukiennictwa. Powstały zakłady: Fabryka Kapeluszy Braci Hűckel, Fabryka Skór Dawida Spitzera, Fabryka Wyrobów Cementowych Braci Jeikner, Rafineria Spirytusu „Przetwór", Fabryka Likierów Rodziny Altmannów, Fabryka Wódek, Likieru i Rumu Franciszka Blattana, Fabryka wód gazowanych Adolfa Rosenthala, Fabryka Lasek Braci Kwas, trzy cegielnie parowe, Fabryka Pieców Kaflowych Walentego Urbanowskiego.

Bednářstvím se zabýval mistr Rudolf Wawerka, dvě brašnářské dílny vedli Mikołaj Sperling a Franciszek Drabina. Dnes existuje brašnářská dílna založená r. 1946, vedená Marianem Ciupkou, jenž udržuje staré rodinné tradice.

Od poloviny 19. století se skočovské řemeslo pozvolna začalo měnit z typické ruční výroby na průmyslovou. Týkalo se to především koželužství a soukenictví. Vznikly tak následující podniky: kloboučnický závod bratří Hűckelových, kožní závod Davida Spitzera, výrobna cementu bratří Jeiknerových, lihovna „Przetwór", likérka rodiny Altmannových, továrna na vodky, likéry a rum Franciszka Blattana, stáčírna perlivých vod Adolfa Rosenthala, výrobna holí bratří Kwasových, tři parní cihelny a výrobna kachlových kamen Walenty Urbanowského.

Pracownia kowala Józefa Janego

Dílna kováře Józefa Janyho

Powstawały fabryki włókiennicze dające mieszkańcom zatrudnienie. W 1833 r. powstała Fabryka Sukna Braci Bathelt przy ul. Ustrońskiej, w której później działała od 1899 r. Fabryka Sukna Eichler-Inochowski. Po II wojnie światowej fabrykę przejęło państwo, uruchamiając początkiem XX w. Zakład Przetwórstwa Owocowo-Warzywnego zwany „Kapuściarnią".

W latach 20-tych XIX w. na ul. Fabrycznej powstała Fabryka Sukna Braci Baum, produkująca tkaniny wełniane. W 1895 r. fabrykę nabyli bracia Dawid i Henryk Heilpern z Bielska. Po rozbudowie i unowocześnieniu parku maszynowego fabrykę nazwano: Pierwsza Śląska Fabryka Koców, Derek i Guń w Skoczowie. Zakład prowadzony przez Heilpernów funkcjonował do 1939 r. Po II wojnie światowej zakład przejęty przez państwo kontynuował produkcję. W 1967 r. przyjął nazwę: Zakłady Przemysłu Wełnianego „Pledan" w Skoczowie. W 2006 r. zakład został zlikwidowany, a na tym miejscu wybudowano Galerię Pledan, w której mieści się galeria handlowa.

Jednym z najstarszych zakładów przemysłowych w mieście istniejącym do dziś jest „Skotan" S.A. przy ul. Garbarskiej. Z założonego w 1859 r. przez Dawida Spitzera warsztatu garbarskiego, zakład rozrósł się do rozmiarów fabryki. W 1901 r. firma otrzymała nazwę Fabryka Skór Dawida Spitzera. W późniejszych latach fabrykę rozbudowywano, zwiększono ilość maszyn, rozwijała się produkcja co sprawiło, że wyroby były wysoko cenione. Do 1939 r. fabryką zarządzali spadkobiercy Dawida Spitzera, a po 1945 r. zakład przejęło państwo. W 1989 r. zakład usamodzielnił się przyjmując nową nazwę Zakłady Garbarskie „Skotan" w Skoczowie. W XXI w. nastąpiły duże zmiany, zakład został przejęty przez spółkę garbarską. „Skotan" S.A. ze 155-letnią tradycją funkcjonuje do dziś, wykorzystując ten sam sprawdzony proces garbowania skór.

Vznikající textilky zaměstávaly místní obyvatelstvo. V roce 1833 vznikla soukenická továrna bratří Batheltových v Ustrońské ulici, kde pak později, od roku 1899, sídlila soukenická továrna Eichler-Inochowski. Po 2. světové válce byla továrna zestátněna a byl zde otevřen závod zpracovávající ovoce a zeleninu, jemuž se říkalo „Kapuściarnia".

Ve dvacátých letech 19. století vznikla ve Fabryczné ulici soukenická továrna bratří Baumových, vyrábějící vlněné látky. V roce 1895 koupili továrnu bratři Dawid a Henryk Heilpern z Bielska. Po přestavbě a modernizaci strojového parku byla továrna pojmenována jako První slezská výrobna pokrývek, dek a houní ve Skočově. Pod vedením Heilpernových závod fungoval do roku 1939. Po 2. světové válce byl zestátněn a výroba pokračovala. V roce 1967 podnik obdržel název Závod vlněného průmyslu „Pledan" ve Skočově. V roce 2006 byl závod zlikvidován a na jeho místě vznikla obchodní galerie Pledan.

Jednou z nejstarších továren ve městě je „Skotan" S.A. v Garbarské ulici, jež existuje dodnes. Původní koželužská dílna, založená Davidem Spitzerem v roce 1859, se rozrostla do rozměrů továrny. V roce 1901 firma obdržela název Továrna kůží Dawida Spitzera. V pozdějších letech byla továrna rozšířena, zvýšil se počet strojů, rozvíjela se produkce a výrobky závodu byly vysoce hodnoceny. Do roku 1939 továrnu řídili dědicové Dawida Spitzera, pak po roce 1945 závod převzal stát. V roce 1989 byl podnik osamostatněn a přijal nový název Koželužské závody „Skotan" ve Skočově. Jednadvacáté století přineslo s sebou velké změny, závod převzala koželužská společnost „Skotan" S.A. Se svou 155letou tradicí funguje dodnes a využívá tentýž ověřený způsob vydělávaní kůže jako dříve.

Garbarnia Dawida Spitzera

Koželužství Dawida Spitzera

Skoczowska Fabryka Kapeluszy „Polkap" S.A. ma 90-letnią tradycję. Działalność rozpoczęła w nowo wybudowanym zakładzie w 1924 r., jako filia znanej firmy kapeluszniczej „Hűckel Sőhne" w Nowym Iczynie. Wytwarzano kapelusze męskie z filcu włosowego w czterech grupach asortymentowych. Po wojnie Zarząd Państwowy przejął i uruchomił firmę ponownie, rozbudowując zakład i poszerzając asortyment. Skoczowska fabryka stała się jedynym w Polsce producentem nakryć głowy wyrabianych ze skór króliczych i zajęczych, a wyroby wysyłano na rynki zagraniczne. Dziś przedsiębiorstwo jest jedną z niewielu firm na świecie i jedyną w Polsce, która produkuje kapelusze z filcu włosowego i wełnianego w tradycyjny sposób.

Skočovská výrobna klobouků „Polkap" S.A. se chlubí svou devadesátiletou tradici. Její činnost byla zahajena v nově postaveném závodě v roce 1924. Jednalo se o filiálku známé kloboučnické firmy „Hűckel & Sőhne" v Novém Jičíně. Vyráběly se zde pánské plstěné klobouky ve čtyřech sortimentech. Po válce převzala továrnu státní správa a opět ji zprovoznila, přičemž byl rozšířen jak samotný závod, tak i jeho sortiment. Skočovská továrna jako jediná v Polsku vyráběla čepice a klobouky ze zaječí a králičí kůže, její výrobky byly exportovány a uplatnily se na zahraničním trhu. Podnik dnes patří k jedněm z mála na světě, vyrábějícím plstěné a vlněné klobouky tradiční metodou; v Polsku je jedinou továrnou tohoto druhu.

Fabryka Kapeluszy „Polkap", 1958 r.
Výrobna klobouků „Polkap" r. 1958

Projekt je spolufinancován z prostředků Evropského fondu pro regionální rozvoj v rámci Operačního programu přeshraniční spolupráce Česká republika – Polská republika 2007-2013 a státního rozpočtu prostřednictvím Euroregionu Těšínské Slezsko.

Projekt współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Programu Operacyjnego Współpracy Transgranicznej Republika Czeska-Rzeczpospolita Polska 2007-2013 i z Budżetu Państwa za pośrednictwem Euroregionu Śląsk Cieszyński.

EUROREGION Těšínské Slezsko Śląsk Cieszyński

CZ PL Cíl 3/Cel 3 2007–2013

EVROPSKÁ UNIE
EVROPSKÝ FOND PRO REGIONÁLNÍ ROZVOJ
PŘEKRAČUJEME HRANICE

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ ROZWOJU REGIONALNEGO
PRZEKRACZAMY GRANICE